

Kuruluşundan Bugüne Kuzey Kore'nin Dış Politikasında Değişim: Tarihsel Bir İnceleme

Kerem Kılıçdaroğlu¹

Emre Demir²

Kuruluşundan Bugüne Kuzey Kore'nin Dış Politikasında Değişim: Tarihsel Bir İnceleme	Change in North Korea's Foreign Policy since Its Foundation: A Historical Review
Öz <p>Bu çalışma, Charles Hermann'ın dış politikada değişim modelini kullanılarak Kuzey Kore'nin kuruluşundan bugüne dış politikasında yaşanan değişimi incelemektedir. Hermann'ın modelinden yola çıkarak Kuzey Kore'nin dış politikasındaki değişim incelendiğinde ülkenin farklı dönemlerde iki aşamada politika değişikliği yaşadığı görülmektedir. İlk aşama, Kuzey Kore'nin Soğuk Savaş dönemindeki ittifak tercihlerinden oluşmaktadır. İkinci aşama ise, Soğuk Savaş sonrası süreçte Kuzey Kore lideri olan Kim Jong-il'in "Önce Ordu" politikası ile başlattığı ve babasının ardından görevi devralan Kim Jong-un "paralel kalkınma" politikası ile sürdürdüğü program değişiklikleridir. Bu çerçevede çalışma, Kuzey Kore'nin bu iki aşamadaki değişiklikleri neden ve nasıl gerçekleştirdiğini incelemektedir.</p>	Abstract <p>Based on Charles Hermann's model of foreign policy change, this study examines the change in North Korea's foreign policy since its establishment. When the change in North Korea's foreign policy is examined based on Hermann's model, it is seen that in different periods the country has undergone policy changes in two stages. The first stage consists of North Korea's alliance preferences during the Cold War. The second stage consists of the program changes that were started by Kim Jong-il, who became the leader of North Korea in the post-Cold War period, with the "Army First" policy and is continued with the "parallel development" policy of Kim Jong-un, who assumed the leadership after his father. In this context, this study examines why and how North Korea accomplished the first two stages of change.</p>
Anahtar Kelimeler: Kuzey Kore, Dış Politika Değişimi, Çuçe (Özgüven) İdeolojisi, Songun (Önce Ordu) Politikası, Byungjin (Paralel Kalkınma) Politikası	Keywords: North Korea, Foreign Policy Change, Juche (Self-reliance) Strategy, Sungun (Military First) Policy, Byungjin (Parallel Development) Policy
JEL Kodları: F50, O38	JEL Codes: F50, O38

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	İki yazarın makaleye katkısı eşittir.
Çıkar Beyanı	Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, TED Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, kerem.kilicdaroglu@tedu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, TED Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, emre.demir@tedu.edu.tr

1. Giriş

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, kısaca Kuzey Kore, Kim Jihyun (2016: 131) tarafından Joseon Hanedanı döneminde “münzevi krallık” (*hermit kingdom*) olarak tanımlanan Kore Krallığı'na atıfla dışı kapalı sosyalist bir krallık olarak adlandırılmaktadır. Nükleer silahlanma faaliyetleriyle öne çıkan ülke, bölge ülkeleri, özellikle de Güney Kore ve Japonya açısından bir tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Kuzey Kore'nin gerçekleştirmiş olduğu füze denemeleri ve ülke liderliğinin (sırasıyla Kim Il-sung, Kim Jong-il ve Kim Jong-un) tehditkâr açıklamaları çoğu zaman uzmanlar ve devlet liderlerince eleştirilmiş ve irrasyonel bulunmuştur (Yamamoto, 2019: 357). Kuzey Kore'nin dış politikadaki saldırgan tutumunu anlamak için öncelikle ülkenin rejim yapısının incelenmesi ve rejimin zaman içinde kendini neden yalnızlaştırdığının sorgulanması gerekmektedir. Kore Savaşı'nın (1950-1953) ardından bağımsızlıklarını ilan eden Kuzey ve Güney Kore'nin zaman içinde geçirmiş oldukları ideolojik dönüşüm süreci, ilerleyen dönemlerde iki ülkenin ekonomik, siyasal, toplumsal ve yönetim biçimlerini temelden şekillendirmiştir. Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) de yardımıyla zaman içinde nispeten liberal bir ekonomik yapıyı ve demokratik yönetim biçimini benimserken Kuzey Kore, Sovyetler Birliği'nin yanında yer almış ve Kuzey Kore usulü sosyalist bir yönetim modeli benimsemiştir. Soğuk Savaş döneminin başlarında istikrarlı bir şekilde devam eden Kuzey Kore-Sovyetler Birliği ittifakı zaman içinde değişirken Kuzey Kore, Soğuk Savaş'ın ardından dış politikada birtakım değişikliklere gitmiştir.

Bu çalışmada, Charles Hermann'ın dış politikada değişim yaklaşımından faydalanılarak Kuzey Kore'nin kuruluşundan bugüne kadarki dış politikası incelenmektedir. Çalışmanın ana sorunsalı, Kuzey Kore'nin dış politikasında hangi gerekçelerle değişikliğe gittiğidir. Çalışma ayrıca Kuzey Kore'nin, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde neden saldırgan bir dış politika izlediğini açıklamayı hedeflemektedir.

Son yıllarda saldırgan bir dış politika izleyen Kuzey Kore, artan nükleer faaliyetlerinden dolayı tüm dünyanın, özellikle de Doğu Asya ülkelerinin dikkatini çekmektedir. Kuzey Kore'nin, Pakistan ve Myanmar'la nükleer teknoloji ve füze alışverişi yaptığı düşünüldüğünde, sadece Doğu Asya bölgesine değil, Asya'nın geneline de etki ettiği görülmektedir. Bu açıdan Kuzey Kore'nin dış politikası hem bölge politikalarını hem de ABD'nin bölgedeki tutumunu etkilemesi açısından önemlidir. Bu çalışma, Hermann'ın dış politikada değişim modelinden yola çıkarak Kuzey Kore'nin kuruluşundan bugüne kadarki süreçte iki aşamada dış politika değişimi yaşadığını iddia etmektedir. İlk aşama, Kuzey Kore'nin Soğuk Savaş dönemi ittifak tercihlerinden (ekonomi temelli, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'yle olan dış ilişkilerdeki değişimden) oluşmaktadır. İkinci aşama ise Soğuk Savaş sonrası Kuzey Kore lideri Kim Jong-il'in başlattığı *Songun* (önce ordu) (1994) politikası ile yaşanan değişimdir. Bu değişim sonucunda ortaya çıkan dış politika, ülkenin mevcut lideri Kim Jong-un liderliği altında bir miktar değişiklik göstermekle birlikte *Byungjin* (paralel kalkınma) politikası altında varlığını sürdürmektedir.

Bu kapsamda çalışma altı kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Hermann'ın dış politika yaklaşımından yola çıkılarak genel olarak ülkelerin dış politikalarında hangi gerekçelerle değişime gittikleri ele alınmaktadır. İkinci kısımda Uluslararası İlişkiler yazınında Kuzey Kore'nin dış politikası üzerine yapılan çalışmalar incelenmektedir. Ardından gelen üç kısımda Kuzey Kore'nin sırasıyla liderliğini üstlenen Kim Il-sung, Kim Jong-il ve Kim Jong-un dönemlerinde ülkenin izlediği dış politika ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise kuruluşundan

bu yana Kuzey Kore'nin dış politikasında yaşanan değişimler üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

2. Hermann ve Dış Politikada Değişim

Bir hükümetin hangi koşullar altında izlediği dış politikasının yetersizliğinin, yanlışlığının ya da uygulanabilir olmadığının farkına vararak bu politikada değişikliğe gittiğini açıklamayı amaçlayan Charles Hermann, ülkelerin dış politikalarında yaşanan değişimleri dört aşamaya/gruba ayırmıştır. Bunlardan ilki, bir ülkenin dış politika amaçları doğrultusunda harcadığı çabanın düzeyindeki değişikliklerden oluşmaktadır. Ufak ayarlamalar olarak adlandırılan bu aşamada ülkenin dış politika hedefleri ve uyguladığı yöntemler değişmezken, bu hedeflere ulaşmak için sarf ettiği çabada ve uyguladığı dış politikanın muhataplarının sayısında artış ya da azalış yaşanabilir. İkinci aşama olan program değişimi, hedeflere yönelik yöntem veya araç değişikliğini içerir. Dolayısıyla program değişikliği, ilk aşamadan farklı olarak ayrı bir yöntemin uygulanmasını içerir. Genellikle nicel olan ufak ayarlamalardan farklı olarak program değişimi, nitel bir değişimdir ve diplomatik müzakerelerin askeri güç kullanımının yerini alması gibi dış politikada yeni araçlara başvurulmasını içerir. İlk iki aşamanın ortak özelliği, ülkenin dış politika hedeflerinde ve eğiliminde bir değişimi içermemesidir. Üçüncü aşama, problem veya hedef değişikliğidir. Önceki iki aşamaya kıyasla daha köklü bir değişimi temsil eden bu aşamada dış politikada bir meseleye veya soruna yönelik farklı bir tutum alınmasıyla birlikte amaç da değişir. Son aşama olan uluslararası yön değişimi ise bir ülkenin, dünya meselelerine dair yöneliminin yeniden belirlenmesi neticesinde dış politikasında köklü bir değişime gitmesini ifade eder. Uluslararası yön değişimi, bir ülkenin tek bir meseleye veya birkaç aktöre yaklaşımındaki değişikliklere kıyasla ülkenin uluslararası rolü ve faaliyetlerinde yaşanan esaslı değişiklikleri temsil eder. Bu aşamada gerçekleşen, çok sayıda politikada aynı anda yaşanan değişimlerdir (Hermann, 1990: 5-6). Hermann, ufak ayarlamaların aksine program, hedef/problem ve yön değişimlerinin bir ülkenin dış politikasında yaşanan önemli değişimleri gösterdiğini belirtmektedir (1990: 6).

Hermann'a göre, bir ülkenin dış politikası iç politikadan tamamıyla bağımsız olarak değerlendirilemez ve iç politika, dış politikayı ülke içerisindeki sorunlara, yönetim sistemine ve yöneticilerin yaklaşımlarına bağlı olarak etkiler. Örnek vermek gerekirse, demokratik seçimlerin yapıldığı bir ülkede devlet başkanı veya başbakan adayı liderler, dış politika tercihlerini seçimlere yönelik bir malzeme olarak kullanabilirler. Bu, hem kendilerini rakiplerinden ayıran bir unsur olur hem de liderler seçildikleri takdirde ülkenin dış politikasında geçici veya kalıcı değişikliğe gidebilirler. Ülkenin baskın bileşenlerinin dış politika yaklaşımlarında da köklü değişiklikler yaşanabilir. Ayrıca bir darbe sonucunda askeri rejimin yönetimi devralması veya bir devrim sonucunda iktidarın değişmesi gibi yöntemlerle bir ülkenin politika yapıcılarının değiştiğinde dış politikasında da değişikliğe gidilebilir. Ülkenin ekonomik sisteminin yeniden yapılandırılması veya dönüşümü de dış politikasında değişime yol açabilecek önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Hermann, 1990: 7, 11).

Hermann, hükümetlerin karar alma süreçlerini etkileyerek dış politikalarında değişime yol açabilecek unsurları dört gruba ayırmıştır. Bunlardan ilki, lider tarafından gerçekleştirilen değişimdir. Lidere dayalı değişimler, sıklıkla bir başbakan ya da devlet başkanı gibi alınan kararlar üzerinde yetki sahibi bir politika yapıcının kararlı çabalarının sonucunda

gerçekleşmektedir. Lider, ülkenin dış politikasında istediği değişimi gerçekleştirebilmek için gerekli olan inanca, güce ve enerjiye sahip olmalıdır. İkinci unsur, bürokratik savunuculuktur. Normalde bürokrasi, değişimden ziyade muhafaza etme üzerine kurulu ve ağır işleyen bir kurumdur. Ne var ki Hermann'ın burada kastettiği, kamuda tek bir kurumda veya farklı kurumlarda görev yapmakla birlikte düzenli olarak ilişki içinde olan bir grup bürokratin politika değişikliği yönünde savunuculuk yapmasıdır. Bu grubun etkili olabilmesi için üst düzey karar vericilere ulaşabilecek ve onlarla görüşebilecek konumda olması gerekmektedir. Üçüncü unsur olan yurtiçi yeniden yapılanma, bir ülkenin güç sahibi elitlerinin dış politikada bir sorun veya hedef üzerine liderleri yönlendirmesiyle ortaya çıkar. Dış politikada değişim, hükümete meşruiyet sağlayan ve dolayısıyla hükümeti etkileme gücüne sahip olan elitlerin kendi bakış açılarını değiştirmeleri ya da bu elit grubun üyelerinde bir değişimin yaşanması sonucunda gerçekleşir. Sonuncu unsur ise dış şoklardır. Savaş veya uluslararası ekonomik krizler gibi önemli olayların ortaya çıkmasının sonucu olarak dış politikada büyük değişikliklere gidilmesi durumudur. Bu unsurlar dış politika değişimini tek başlarına tetikleyebileceği gibi iki ya da daha fazla unsur bir arada da değişime yol açabilir (Hermann, 1990: 11-12).

Bu araştırmada Hermann'ın geliştirmiş olduğu dış politika değişimi yaklaşımından yararlanılarak Kuzey Kore'nin kuruluşundan bugüne dış politikasının ülke içinde ve dışında yaşanan gelişmeler ışığında ne ölçüde değiştiği incelenmektedir. Bir ülkenin dış politikasında yaşanan değişimleri ufak ayarlamalardan program, hedef/problem veya yön değişimlerine kadar dört farklı aşamada ele alan ve hükümetlerin karar alma süreçlerini etkileyerek dış politikalarında değişime yol açabilecek dört unsuru ortaya koyan bu yaklaşım, dış politika değişimlerinin incelenmesinde sunduğu geniş yelpaze nedeniyle Kuzey Kore'nin kuruluşundan bugüne dış politikasında yaşanan değişimlerin anlaşılması ve açıklanmasında katkı sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, Hermann'ın dış politikada değişim modeli, liderlerin karar almada oynadığı önemli rolü ve iç politikanın dış politikaya etkisini dikkate alması nedeniyle de Kuzey Kore'nin dış politikasındaki değişimleri anlamakta faydalı bir yaklaşım sunmaktadır. Kısacası Hermann'ın dış politikada değişim modeli, Kuzey Kore'nin dış politikasının geniş bir zaman aralığı içinde nasıl değiştiğinin ve bu değişimin nedenlerinin ortaya konmasına katkı sağlamaktadır.

Kuzey Kore'nin 70 yıllık süreçte dış politikasında yaşanan değişimlerde iki unsur öne çıkmaktadır. Bu unsurlar, ülkenin otoriter bir rejime sahip olmasından ötürü dış politikada karar verici olan lider ve hem bölgesel hem de küresel düzeyde yaşanan gelişmelerin -Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Çin'de yaşanan liberalleşme süreci- yol açtığı dış şoklardır. Yaşanan dış şoklarla paralel olarak ülkenin liderleri çeşitli tercihlerde bulunarak ülkenin dış politikasında değişiklikler yapmıştır. Kuzey Kore, 1960'larda yaşanan Çin-Sovyet ayrılığı sonucunda dış politikasında kısmi ayarlamalar yapmakla birlikte Soğuk Savaş dönemi boyunca ana hatlarıyla Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin yanında ve ABD'nin karşısında yer almış ve kendini Doğu Blokunun içinde konumlandırmıştır. Fakat Soğuk Savaş'ın son on yılında Çin'in ekonomisini liberalleştirme yönünde attığı adımlar ve Sovyetler Birliği'nin Gorbaçov'un liderliği altında uygulamaya koyduğu *glasnost* (açıklık) ve *perestroyka* (yeniden yapılanma) politikaları Kuzey Kore yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmış ve ülkenin

yöneticileri, Kuzey Kore'nin bağımsız dış politikasına daha fazla vurgu yapmışlardır (Koh, 1991: 4).

İç politikada Kuzey Kore, kuruluşuyla beraber sosyalist bir devlet modelini benimsemiş; fakat kendini diğer sosyalist devletlerden, özellikle de Sovyetler Birliği'nden ayırma çabasıyla kendine özgü bir sosyalist model geliştirmiştir. Her ne kadar Kuzey Kore İşçi Partisi (KKİP) ülke yönetimi açısından önemli bir kurum olsa da aynı zamanda devlet başkanı da olan partinin lideri her zaman en yetkili kişi olmuştur. Ülkede KKİP, rejimin kuruluşundan itibaren yönetimde ve uygulamada önemli görevler üstlenmekle birlikte 1950'li yıllardan itibaren geliştirilen, zaman içerisinde pekiştirilen ve çeşitli yöntemlerle uygulamaya konulan Lider Kültü (*Suryong*, Yüce Lider), KKİP'nin önemini azaltmış ve Parti'ye iç politikaya yönelik programların uygulayıcısı bir makine hüviyeti kazanmıştır (Chung, 2007: 43-44). *Suryong* kavramı, ilk kez 1949 yılında kurucu lider Kim Il-sung tarafından kullanılmış, 1950'lerin ortasında ülke genelinde kullanılmaya başlanmış ve zaman içerisinde bir lider kültü yaratılmıştır (Park ve Snyder, 2015: 22).³ *Suryong*, Kuzey Kore'nin kuruluşunun ilk yıllarında Kim Il-sung'a ek olarak Vladimir İlyiç Lenin ve Joseph Stalin gibi önemli sosyalist liderler için de kullanılmış, Kim Il-sung'un gücü tekeline almasının ardından ise yalnızca kendisi için kullanılmaya başlanmıştır (Woo, 2018b: 114). Lider kültüyle beraber KKİP'nin politika yapımındaki önemi azalmış ve Parti arka plana düşmüştür. *Suryong* aynı zamanda babadan oğula geçen bir liderlik sistemidir. Bu sebeple Kuzey Kore, kuruluşundan bugüne sadece üç lider tarafından yönetilmiştir. Kurucu ve ebedi lider Kim Il-sung, Kuzey Kore'ye özgü sosyalist bir devlet sistemi kurmuş ve bu devletin resmî ideolojisi olan 'Cuçe'yi (Juche) oluşturmuştur. Aşağıda daha detaylı işlenecek olan Cuçe sistemi, Kuzey Kore'nin toplumsal ve siyasal yapısını, ülke ekonomisini, iç ve dış politikasını şekillendirmiştir (Woo, 2018b: 115-116). 1994'te devlet başkanı Kim Il-sung'un ölümünün ardından başa geçen oğlu Kim Jong-il'in geliştirdiği önce ordu (*Songun*) politikasıyla Cuçe ideolojisi evrim geçirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan uluslararası yapısal değişimlere ve beraberinde meydana gelen ülke içi sorunlara bir yanıt olarak Kim Jong-il tarafından geliştirilen *Songun* politikası, politika yapım süreçlerinde ordunun ve Kim Jong-il'in etkisini artırırken KKİP'nin etkisini, özellikle ordu ile kıyaslandığında önemli ölçüde azaltmıştır (Woo, 2018b: 117-119). 2011 yılında yönetimi devralan Kim Jong-un, babasından miras kalan nükleer silahlanma politikasını sürdürmüştür. Bununla birlikte Kim Jong-un, bir yandan dış politikada çelişkili (kimi zaman saldırgan kimi zaman ılımlı) bir tutum izlerken bir yandan da hem ülke içinde kendi gücünü ve KKİP'nin gücünü pekiştirmiş hem de nükleer silahlanmaya ek olarak ekonomik kalkınmaya da önem vermiştir (Ku, 2018a: 140). Lider kültü üzerine kurulu rejim yapısı dolayısıyla bu çalışmada Kuzey Kore dış politikası incelenirken Hermann'ın (1990) aktör odaklı analiz yöntemi izlenerek lider odaklı bir çalışma gerçekleştirilecektir.

³ Kim Il-sung, 1953 yılında Kore Savaşı'nın hemen ardından ülke içi muhalefeti şiddetli bir şekilde bastırmış ve bu tarihten sonra Kim Il-sung'un liderliği tartışılmaz konuma gelmiştir (Woo, 2018b: 113-114).

3. Kuzey Kore Dış Politikasında Yaşanan Değişim Üzerine Çalışmalar

Kuzey Kore'nin dış politikasında yaşanan değişimleri ele alan akademik çalışmalar, ülkenin dış ilişkileri ve iç dinamikleri olarak iki gruba ayırabilir. Dış ilişkilerle ilgili çalışmalar genellikle Kuzey Kore'nin Asya-Pasifik bölgesiyle ve bölge dışından da ABD ile ilişkilerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar arasında özellikle Kuzey Kore-ABD ve Güney Kore-Kuzey Kore ilişkileri dikkat çekicidir. Zira ABD, bölgede Japonya ve Güney Kore'yle ortak hareket ederken bir yandan da Kuzey Kore'ye yönelik bir çevreleme stratejisi izlemektedir. Kuzey Kore'nin izlediği nükleer silahlanma çalışmaları,⁴ ABD yönetimleri tarafından tepkiyle karşılanmış, buna karşılık ABD Kuzey Kore'ye yönelik baskı stratejisi izlemiştir. Uzmanlar, baskı stratejisi konusunda ikiye bölünmüştür (Cha ve Kang, 2003). Bir grup, baskı stratejisinin Kuzey Kore'yi dış politikada daha saldırgan davranmaya zorladığını iddia ederken diğer grup, baskı stratejisinin Kuzey Kore'nin saldırgan davranışını dizginlediğini öne sürmektedir. İlk grupta bulunan uzmanlar, bu stratejinin Kuzey Kore'yi nükleer faaliyetlerinden caydırmaktan ziyade kışkırttığını belirtmektedir. Victor Cha'ya (2000: 137) göre, ABD'nin yaptığı baskı Kuzey Kore'yi yalnızlaştırmakla birlikte ülke yöneticilerinin tehdit algısının artmasına ve daha saldırgan bir tutum izlemelerine neden olmuştur. ABD'nin Kuzey Kore-Güney Kore ilişkilerine etkisini inceleyen Cotton (2007: 28) da ABD'nin George W. Bush döneminde (2001-2009) devam ettirdiği baskı politikasının Güney Kore'nin Kim Dae-jung ve Roh Moo-hyun dönemlerinde izlediği Güneşli Politikası'nı⁵ (*Sunshine Policy*, 1998-2008) baltaladığını söylemektedir. Bunun yanında Bush'un Kuzey Kore aleyhine söylemleri Altı Parti Görüşmelerini⁶ olumsuz etkilemiş ve katılımcı ülkeler arasında derin bir güvensizliğe yol açmıştır. İkinci grupta yer alan Chung'a (2013) göre ise ekonomik yaptırımların Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerini dizginlemede önemli rolü vardır. Fakat Chung, ekonomik yaptırımların sadece ABD veya Güney Kore tarafından uygulanmasının yeterli olmadığını, Rusya ve Çin'in de dâhil olduğu ortak bir eylem planıyla uygulanması halinde Kuzey Kore'nin pazarlık imkânlarının kısıtlanacağını savunmaktadır (2013: 7-8). Kim (2012) de Altı Parti Görüşmelerinin Kuzey Kore'yi nükleer faaliyetlerinden vazgeçirmek için önemli bir oluşum olmakla birlikte yetersiz kaldığını belirtmektedir. Kuzey Kore'nin gerçekleştirdiği füze denemelerinin sonlanması için başta ABD ile Güney Kore'nin daha caydırıcı tedbirler alması ve askeri yaptırımların artması gerektiğini savunmaktadır (2012: 516). Sadece nükleer silahlanma faaliyetlerinin değil, insan hakları konusunun da önemli olduğunu savunan Kang (2012: 144) ise Kuzey Kore'nin kışkırtmalarına karşı tutarlı ve güçlü politikalarla cevap verilmesiyle özellikle Güney-Kuzey ilişkilerinde daha somut sonuçların alınacağını savunmaktadır (Kang, 2013: 4).

Dış etkenlere ek olarak bir ülkenin iç dinamikleri de (yönetim biçimi, siyasi yapısı veya ideolojisi vb.) söz konusu ülkenin dış politikasını etkilemektedir (Rose, 1998: 152). Kuzey Kore

⁴ 1953 yılında kurulan Yongbyon Bilimsel Nükleer Araştırma Merkezi, nükleer araştırma faaliyetlerine 1970'lerin ilk yıllarında başlamış ve ilk başarılı nükleer denemesini 2006 yılında gerçekleştirmiştir (MacDonald, 2013).

⁵ Güneşli Politikası, Güney Kore Başkanı Kim Dae-jung tarafından başlatılan Kuzey Kore politikasıdır. Bu politika ile Güney Kore, ikili ilişkilerde İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş sonrası döneme kadar süren gerginliği ortadan kaldırarak Kore yarımadasında barışçıl bir ortam yaratmayı ve uzun vadede iki Kore'nin birleşmesini amaçlamıştır (Moon, 2001: 178).

⁶ Altı Parti Görüşmeleri, 2003 yılında Çin'in girişimiyle oluşturulan ve ABD, Rusya, Japonya, Güney Kore ve Kuzey Kore'yi kapsayan çok taraflı bir girişimdir. 2009 yılında sonlanan Altı Parti Görüşmeleri, Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerini durdurmayı ve ABD-Kuzey Kore ilişkilerinde normalleşmeyi amaçlamıştır (Chung, 2013: 2-3).

özelinde yapılan çalışmalar, iç dinamikleri iki gruba ayırmıştır. İlk gruptaki çalışmalar, Kuzey Kore elitleri arasındaki karar alma süreçlerine odaklanmaktadır ve çalışmaların genelinde tepeden inme karar alma mekanizmalarının işlerliği konusunda fikir birliği vardır (Mansourov, 1997; Oh ve Hassig, 2000; Moon, 2000). Bu çalışmalar, elitler arasındaki çatışma yöntemlerinde ise birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Moon'a göre, diktatörlük rejimine uygun olarak tek lider modelinin uygulandığı Kuzey Kore'de karar alma mekanizmalarında uzlaşma ve danışma yöntemleri eksik kalmaktadır (2000: 330). Mansourov da benzer bir şekilde uzlaşma kültürünün eksikliğine vurgu yaparken bunun asıl sebebini, KKİP'nin çok katmanlı ve karmaşık bürokratik yapısından kaynaklanan çatışma ortamına bağlamaktadır (1997: 223). Ahn'a göre, çatışmadan ziyade elitler arasında kendilerini lidere beğendirmeyi amaçlayan (ve tek tek lider modelini destekleyen bir yöntemle uygulanan) bir mücadele vardır (1996: 96). İkinci gruptaki çalışmalar, Kuzey Kore'ye özgü Cuçe ideolojisinin dış politikaya etkisinden bahsetmektedir (Koga, 2009; Kang, 2010; Myers, 2011; Lankov, 2015; Kim M.H., 2016; Kakışım, 2017; Yamamoto, 2019). Bu çalışmaların dikkat çekmek istediği temel nokta, iç dinamikler düşünüldüğünde (Cuçe ideolojisinin gerektirdiği kendi kendine yetebilme ve dış politikada bağımsızlık vurgusu) Kuzey Kore'nin dış politikada irrasyonel davranmadığıdır. Kuzey Kore devlet başkanları, Cuçe'yi daha çok ülke içindeki konumlarını sağlamlaştırma ve dış politikada (özellikle Güney Kore'ye karşı) güvenlik, üstünlük elde etme ve meşruiyet kaygısıyla şekillendirmişlerdir. Öte yandan Scalapino ve Lee (1992: 869), Cuçe ideolojisinin dış politikaya en önemli etkisinin değişime direnç olduğunu belirterek Kuzey Kore'nin uluslararası siyasetteki değişimlerden bağımsız olarak işleyen ve değişime kapalı bir sistem olmasına vurgu yapmışlardır. Benzer bir şekilde Oh ve Hassig (2000: 148) de dış politikada değişimin zor olduğunu belirtirken Kuzey Kore'nin, daha doğrusu Kore toplumunun yaşadığı acı tecrübelerin (Japon işgali, bölünme, bölgedeki büyük güçler arasındaki rekabet) ülkenin dış politikasını şekillendirdiğini ve izlediği saldırgan dış politikanın pek de tutarsız olmadığını vurgulamışlardır.

Uluslararası ilişkiler yazınında Kuzey Kore'nin dış politikasında yaşanan değişiklikler açıklanırken, çalışmalar genellikle değişimi tek bir olay üzerinden açıklama yoluna gitmiştir. Ülkenin dış politikasında yaşanan uzun vadeli değişim ise çalışılmış bir konu değildir. İç dinamiklerle ilgili olarak ülkedeki sistemin (Cuçe) dış politikaya etkisine vurgu yapılmış; ancak Cuçe'nin geçirdiği evrim göz ardı edilmiştir. Örneğin, Şahin ve Şener (2022) Kuzey Kore'nin nükleer programını Cuçe öğretisi kapsamında incelemekle birlikte Cuçe'nin ilk kez ortaya konduğu 1950'li yıllardan bugüne geçirdiği dönüşümü ihmal etmiştir. Bu çalışma ise bir yandan Cuçe'nin zaman içerisindeki evrimine ve devlet başkanlarının Cuçe'yi ele alış biçimlerine diğer yandan da Hermann'ın dış politikada değişim yaklaşımından yola çıkarak Kuzey Kore'nin dış politikasındaki uzun vadeli değişime odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle çalışma, kuruluşundan bu yana Kuzey Kore'yi yöneten üç liderin izlediği dış politikayı uzun vadeli bir şekilde ele alarak yazına katkı yapmaktadır. Çalışma böylelikle ülkenin dış politikasının geniş bir zaman aralığı içinde nasıl değiştiğini ve bu değişimin nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

4. Kuzey Kore Dış Politikasının Temelleri: Kim Il-sung ve Cuçe İdeolojisi

Kim Il-sung, Kuzey Kore dış politikasını oluşturulurken üç büyük hedef ortaya koymuştur: Ülke güvenliğinin sağlanması, meşruiyet kazanma ve kalkınma (Koh, 1994: 61). Özellikle güvenlik ve ekonomi alanlarında Çin ve Sovyetler Birliği ile yapılan ittifaklar, Kuzey Kore için büyük öneme sahip olmuştur. Fakat zaman içerisinde Sovyetler Birliği'nde Nikita Kruşçev'in Joseph Stalin'in 1953 yılındaki ölümünün ardından başlattığı Stalinsizleşme (*de-Stalinization*) süreci, 1960'larda belirginleşen Çin-Sovyet ayrılığı ve 1980'lerde Çin ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan liberalleşme süreçleri, Kuzey Kore liderliği arasında ülkenin yönetim yapısı ve Sovyetler Birliği ve Çin ile ilişkiler konularında tartışmaları beraberinde getirmiştir. Kim Il-sung, liberalleşme taraftarlarını bastırmak amacıyla daha fazla Cuçe -kendi kendine yetebilme-vurgusu yapmış ve Cuçe'yi ülkenin resmî ideolojisi ilan etmiştir. Cuçe, ülkenin resmî ideolojisi olarak ilanının ardından ülkede yönetimden günlük yaşama kadar her alanda varlığını hissettirirken kısa zaman içerisinde dış politikada da belirleyici ideoloji haline gelmiştir (Yongchun, 2015: 225; Kakışım, 2017).

4.1 Cuçe: Kuzey Kore'nin Resmî İdeolojisi

Kim Il-sung, Cuçe'yi ilk olarak 1955 yılında yaptığı bir konuşmada tanıtmıştır (Kim, 1992: 55). Kim, Cuçe'yi tanımlarken kendisinin sistemin en tepesinde yer aldığını ve Cuçe'nin karar alıcı beyni görevini gördüğünü belirtmiş, KKİP'ni kararları ileten ve uygulatan sinir sistemine ve Kore halkını emirleri uygulamakla yükümlü vücuda benzetmiştir (Lee, 2003: 111). Lider tarafından belirlenen ve Kore tarihinde önemli yer tutan Joseon Krallığı'ndan (1392-1897) esinlenilerek geliştirilen Cuçe ideolojisi (David-West, 2011: 94), ülkeyi Soğuk Savaş döneminde dış politika anlamında da diğer sosyalist rejimlerden ayırmıştır. Cuçe temelde üç unsuru içinde barındırmaktadır; iç ve dış politikada bağımsızlık (*Chaju*), ekonomik bağımsızlık (*Charip*) ve askeri bağımsızlık (*Chawi*) (Lee, 2003: 106-107). Kim Il-sung, uluslararası politikada ülkelerin kendi kaderlerini tayin edebilmelerine önem verirken, bunu ülkeler arası eşitlik ilkesiyle bağdaştırmış ve Kuzey Kore gibi nispeten zayıf ülkelerin de sistemde bağımsız hareket etmelerinin önemine vurgu yapmıştır. *Chaju* prensibinin bir diğer unsuru da iç politikayla ve ülkedeki hâkim ideolojiyle ilgilidir. Kuzey Kore kuruluşundan itibaren sosyalist ideolojinin etkisindedir ve Soğuk Savaş'ın başlangıcından itibaren ortaya çıkan ideolojik bölünme (Batı-Doğu Blokları) zaman içerisinde Doğu Blokunun içinde de bir bölünmeye yol açmıştır. Doğu Bloku içinde ortaya çıkan ideolojik bölünmeye paralel olarak Kim Il-sung, ülkesini, özellikle Çin ve Sovyetler Birliği'nin etkisinden korumak amacıyla Cuçe'nin *Chaju* prensibini öne çıkararak Kuzey Kore'nin bağımsızlığına vurgu yapmıştır (Li, 1972: 158).

Bahsi her ne kadar ilk kez 1955 yılında geçse de Cuçe'nin resmîyet kazanması 1965 yılını bulmuştur (Kim, 2006: 108). Bu tarihten itibaren Kuzey Kore, içeride olduğu gibi dışarıda da Cuçe ideolojisine uygun bir dış politika izlemeye özen göstermiştir. Güvenlik ve kalkınma amaçları doğrultusunda Çin'e ve Sovyetler Birliği'ne zaman zaman siyasi tavizler veren Kuzey Kore, 1965'ten itibaren her iki ülkeye de mesafeli durmuştur (Kim, 2016: 133). Çin ve Sovyetler Birliği arasında bir denge siyaseti izlemeye yönelik bu tavır değişikliğinde Sovyetler Birliği'ndeki Stalinsizleşme kampanyasının ve Çin-Sovyet ayrılığının önemi büyüktür (Woo, 2018b: 115).

Kim Il-sung döneminde ülkenin güvenlik ve ekonomi hedeflerine yönelik ufak değişimler yaşanmıştır. Hermann'ın dış politikada değişim tezinden hareketle bu dönemde yaşanan değişimler, ilk gruptaki değişimlere, yani ufak ayarlamalara örnek gösterilebilir. Bu dönemde Kuzey Kore'nin güvenlik ve ekonomi hedeflerinde bir değişiklik olmamış ve ülke, her ne kadar Çin ve Sovyetler Birliği arasında bir denge siyaseti izlemişse de Doğu Bloku içinde yer almaya devam etmiştir. Soğuk Savaş yıllarında Kuzey Kore'nin bu iki ülkeye yönelik yaklaşımında en önemli değişiklik, Çin ve Sovyetler Birliği'nde 1980'lerde yaşanan liberalleşme süreçlerinden kaynaklanmıştır. Mao Zedong'un 1976 yılındaki ölümünün ardından 1978 yılından itibaren Çin'in *de facto* lideri konumuna gelen Deng Xiaoping'in önderliğinde Çin Komünist Partisi reform ve dış açılma politikasını uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda ABD'yle ilişkilerinin normalleşmesi Çin'in liberalleşme hedeflerinin ne kadar ciddi olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Çin'in bu açılımı, Kuzey Kore yönetimi tarafından sert bir biçimde eleştirilmiş, Çin'in ABD'yle ilişkilerinin normalleşmesi de Kuzey Kore yönetiminin ülkenin güvenliğinin risk altında olduğu sonucuna varmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nde ise Nikita Kruşçev'in başa geçmesinin ardından başlayan Stalinsizleşme süreci, ideolojik olarak sosyalist devletler arasında ideolojik farklılıkların oluşmasına ve 1960'tan itibaren Çin-Sovyet ayrılığına yol açmıştır. Söz konusu anlaşmazlık 1960-1980 arası dönemde Kuzey Kore'yi dış politikada daha dikkatli davranmaya zorlarken Moskova ve Pekin ile ilişkilerin devamlılığı sağlanmış ne çok yakın ilişkiler kurulmuş ne de tamamen uzaklaşmıştır (Kim, 2007: 8-9). İki ülke de Kuzey Kore'nin güvenliği için fazlasıyla önemli olduğundan Kim Il-sung, zaman zaman iki ülkeyi eleştirse de bir yandan aralarında bir denge siyaseti izlerken bir yandan da bu ülkelerle olan ilişkileri bozmamaya gayret etmiştir. Kendisi de bir Stalin hayranı olan Kim Il-sung, Kruşçev'in Stalinsizleşme politikasını eleştirmiş ve ülkesini Stalin tarzı yönetim modeli ile yönetmeye devam etmiştir (Kim, 2006: 107-108). Öte yandan 1950'lerin sonlarından itibaren Mao'ya ve Çin'e yakın duran Kim Il-sung, 1960'ların sonlarına doğru taraf değiştirerek Sovyetler Birliği'ne yakınlaşmıştır (Kim, 2007: 20). Bu yakınlaşmanın en önemli gerekçesi, Sovyetler Birliği ile Sovyet blokunda yer alan sosyalist Doğu Avrupa ülkelerinin 1960'lardan itibaren durgunluğa giren Kuzey Kore ekonomisi için taşıdıkları önemdir. Sovyetler Birliği, 1948-1984 yılları arasında Kuzey Kore'ye 2,2 milyar dolarlık yardım ve kredi sağlamıştır. Ayrıca Kuzey Kore'nin dış ticaretinin yarısından fazlasını gerçekleştirdiği Sovyetler Birliği, ülkeye uluslararası piyasanın altında fiyatlarla petrol ve silah tedarik etmiştir. Sovyetler Birliği'nden temin edilen ucuz petrol, Kuzey Kore'nin tarımsal ve sınai üretimi açısından büyük önem taşımıştır (Ku, 2018a: 133-134). Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler ülke içinde tartışmalara sebep olmuş ve Kim Il-sung'u potansiyel değişim taleplerine karşı önlem almaya itmiştir (Kim, 2006: 111). Bu kapsamda yaşanan en belirgin değişim, yukarıda da açıklandığı üzere Cuçe ideolojisinin ülke geneline yayılması ve resmîyet kazanmasıyla gerçekleşmiştir. Ülkenin kendi kendine yeterli olmasını amaçlayan Cuçe ideolojisi, bir yandan Kuzey Kore'nin Sovyetler Birliği ile Çin'den siyasi özerklik kazanmasını sağlarken, diğer yandan ekonomik bağımsızlık (*charip*) ilkesi uyarınca ülke ekonomisinin Sovyetler Birliği'ne olan bağımlılığını azaltmayı hedeflemiştir. Ne var ki 1970'lerden itibaren Sovyetler Birliği'nin Kuzey Kore'ye yaptığı yardım önceki döneme kıyasla azalsa da ülke ekonomisinin Sovyetler Birliği'ne bağımlılığının azaltılması hedefinin ne kadar başarılı olduğu tartışmalıdır (Ku, 2018a: 133).

Bu dönem hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında, oluşturulan lider kültürünün Kuzey Kore dış politikası üzerinde etkileri olduğu görülmektedir. Kuruluşundan itibaren güvenlik kaygısının öne çıktığı ülkede Kim Il-sung'un liderlik mücadelesi sırasında ve sonrasında geliştirdiği Cuçe ideolojisi, güvensiz uluslararası ortama rağmen ülkenin ayakta kalabilmesine ve kendi kendine yeterliliğine vurgu yapmıştır. Müttefiklerine hiçbir zaman tam olarak güven duymayan ve nispeten özerk bir dış politika izlemeye özen gösteren Kuzey Kore, Çin ve Sovyetler Birliği'nin hem iç politikalarında hem de ikili ilişkilerinde yaşadığı değişimlerden genellikle olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu değişimlerin sonucunda ülke hem iç hem de dış politikasında değişiklikler yapmış, zaman içinde daha fazla içe kapanmış ve dış politikada iki müttefiki arasında nispeten tarafsız bir duruş sergileyerek daha yalnız bir ülke görünümüne kavuşmuştur.

5. Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikada Program Değişimi: Kim Jong-il Dönemi ve Önce Ordu Politikası

Soğuk Savaş boyunca Çin ve özellikle Sovyetler Birliği ile yapılan ekonomik anlaşmalar ve bu ülkelerden alınan yardımlar Kuzey Kore ekonomisine büyük katkı sağlamış, 1960'ların ikinci yarısına kadar Kuzey Kore için hızlı bir ekonomik kalkınma dönemi yaşanmıştır. Ülke ekonomisi 1960'ların sonundan itibaren uzun bir durgunluk dönemine girse de bu durum, Soğuk Savaş'ın bitişine kadar Kuzey Kore halkı için ciddi sorunlara yol açmamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1991 yılında Kuzey Kore ekonomisi için büyük öneme sahip olan Sovyetler Birliği'nin dağılarak yerine liberal ekonomik ilkeleri benimseyen Rusya Federasyonu'nun kurulması, Kuzey Kore'nin en büyük yardım kaynağını ve ticari ortağını kaybetmesine ve 1990'lı yılları ekonomik açıdan büyük sıkıntılar içinde geçirmesine neden olmuştur. 1990'lu yıllarda ülke ekonomisi büyük bir krize girmiş, kişi başına GSYİH 1989 yılında 811 dolardan 1995 yılında 222 dolara gerilemiştir. Bunun sonucunda halk büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kalmıştır. Yapılan tahminlere göre 600 bin ile 1 milyon Kuzey Koreli, diğer bir deyişle nüfusun %3'ü ile %5'i yetersiz beslenme nedeniyle yaşamını yitirmiştir (Ku, 2018a: 131-133). Bu gelişmeler sonucunda pek çok kişide ekonomik zorlukların siyasi istikrarsızlığa yol açması beklentisi oluşmuşsa da Kim Jong-il döneminde rejimin varlığını tehdit edecek derecede bir siyasi istikrarsızlık yaşanmamıştır. Park'a (2002: 77) göre, bunun asıl sebebi Kim Il-sung'un yarattığı lider kültürü ve Kuzey Kore'de gelişen siyasi kültürdür. Kim Il-sung döneminde yaratılan ve babadan oğula devam eden lider kültürünün bir sonucu olarak Kim Jong-il'i koltuğundan etmek, Kim Il-sung'a ve onun mirasına hakaret olarak algılanmaktadır. Bu sebeple Kim Jong-il'in mevcut lider kültürü mirasından fazlasıyla faydalandığı söylenebilir. Bu anlayışın, Kim Jong-un döneminde de devam ettiği görülmektedir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Asya-Pasifik'te önemli değişiklikler olmuş, Kuzey Kore'nin tehdit algısı ve güvenlik kaygıları artmıştır. 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında sosyalist rejimlerin çökmesi ve eski Doğu Bloku ülkelerinin Batı Blokuyla normalleşme sürecine girmesi, Kuzey Kore'nin güvenlik kaygılarını artırarak orduya yaptığı yatırımların artmasına yol açmış; ancak bu yatırımlar, ülke yönetimi tarafından ülkenin güvenliğini sağlamada yetersiz görülmüştür. Kuzey Kore, Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'nin nükleer şemsiyesi altında yer alarak ABD, Güney Kore ve Japonya'ya karşı güvenliğini garanti altına almıştır. Soğuk Savaş'ın sonunda ülkenin en yakın müttefiki olan Sovyetler Birliği'nin dağılması, Kuzey Kore'yi

nükleer şemsiyeden mahrum bırakarak ülkenin güvenlik algısını derinden sarsmıştır. Bu dış şoka ek olarak 1990'ların ilk yarısında ülke içinde de çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar arasında ülkenin karar alma mekanizmalarını en derinden etkileyen gelişme, ülkenin kurucu lideri Kim Il-sung'un 1994 yılında ölmesi ve yerine oğlu Kim Jong-il'in geçmesi olmuştur. Her ne kadar pek çokları, uluslararası sistemde yaşanan dönüşümü de göz önünde bulundurarak Kim Jong-il'in babasının kaybindan doğan boşluğu dolduramayacağını öngörmüşse de Kim Jong-il aslında 1980'de gerçekleştirilen KKİP'nin 6. Kongresi'nden itibaren ülkenin *de facto* yöneticisi olarak görev yapmıştır. Kim Jong-il bu sayede Kim Il-sung'un ölümüne kadarki 14 yıllık süreçte önce KKİP, ardından da ordu üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmiş ve 1992 yılından itibaren Ulusal Güvenlik Komisyonu'nun başına geçerek ordunun ülke siyasetindeki konumunu Parti'nin aleyhine olacak şekilde güçlendirmiştir. Böylelikle Kim Il-sung 1994 yılında yaşamını yitirdiğinde ülkede bir siyasi karmaşa ya da liderlik krizi yaşanmamıştır (Woo, 2018b: 117).

Bu dönemde yaşanan iki gelişme Rusya-Kuzey Kore ilişkilerini Kuzey Kore aleyhine etkilemiştir. İlk olarak, Sovyetler Birliği'nin 1990 yılında Güney Kore ile diplomatik ilişkilerini geliştirmesi Kuzey Kore'de hayal kırıklığı yaratmıştır (Koh 1994, 62). Kim Il-sung'un ülkesinin en yakın müttefiki olarak gördüğü Sovyetler Birliği'nin Güney Kore'yle diplomatik ilişkilerini geliştirilmesi Kuzey'i bir ölçüde yalnızlaştırarak kendi başına hareket etmeye itmiştir (Mack 1993, 342). Benzer bir şekilde 1992 yılında Kuzey Kore'nin iyi ilişkilere sahip olduğu bir diğer ülke olan Çin de Güney Kore'yi ayrı bir devlet olarak tanımış ve resmi ilişkiler geliştirmiştir (Ku, 2018b: 195). Aynı dönemde Kuzey Kore, ayrıca Güney-Kuzey ilişkileriyle ilgili Birleşmiş Milletler (BM)'de aradığı desteği bulamamıştır. Güney Kore'nin gözlemci statüsünden tam üyeliğe geçişi Kuzey Kore için ağır bir yenilgi olmuştur. Kim Il-sung'un iki Kore'nin BM'ye ayrı ayrı üye olmaları yerine tek üyeliğe sahip olması planı reddedilmiş ve Sovyetler Birliği ve Çin'in desteğini alan Güney Kore, 1991 yılında Kuzey Kore ile birlikte BM'nin tam üyesi olmuştur (Woo, 2018a: 41). Diğer bir deyişle iki müttefiki Kuzey Kore'nin planı yerine, Güney Kore'nin planını desteklemiştir.

İkinci olarak, Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'nin nükleer çatısı altında güvende olan Kuzey Kore, yeni dönemde müttefiklerinden yeterli desteği bulamamış ve dış politikada program değişikliğine gitmiştir. Kuzey Kore-Sovyetler Birliği ilişkileri, 1961 yılında imzalanan Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktaydı. Her ne kadar Sovyet-Çin anlaşmazlığı, Kuzey Kore'yi Sovyetler Birliği'ne nispeten mesafeli davranmaya itmişse de ülke Sovyetler Birliği'nin nükleer şemsiyesi altında olmaya devam etmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Kuzey Kore açısından ciddi bir güvenlik sorunu ortaya çıkarmış ve Kim Jong-il yönetimini bu sorunu yeniden ele almaya itmiştir. Özellikle 1990'da Sovyetler Birliği'nin Güney Kore'yle ilişkilerini geliştirmeye başlaması, Kuzey Kore'nin tavrında değişikliğe yol açmıştır (Kim, 2007: 21). Diğer taraftan Rusya Federasyonu, normalleşme sürecinin bir parçası olarak Kuzey Kore'yle imzaladığı Dostluk, İşbirliği ve Ortak Yardımlaşma Anlaşması'nı 1996 yılında feshetmiştir. Bu karar, Kuzey Kore'nin güvenlik algısında çok büyük bir etkiye ve değişime yol açmıştır; çünkü anlaşma, Kuzey Kore'de yaşanacak herhangi bir acil durumda Rusya'nın Kuzey Kore lehine askeri müdahalede bulunmasına olanak sağlamaktaydı (Koga, 2009: 23). Soğuk Savaş sonrası dönemde anlaşmanın feshine kadarki süreçte ülkenin güvenlik açığını Rusya'yla kapatan Kuzey Kore liderliği için anlaşmanın feshi, ülkenin savunmasına yapılan yatırımların

artırılmasını adeta zorunlu kılmıştır. 1990'larda yaklaşık bir milyon askere sahip olan Kuzey Kore, ABD ve Güney Kore'yle karşılaştırıldığında, her ne kadar asker sayısı olarak yeterli görünse de teknolojik açıdan çok geri kalmıştır. Askeri teknolojinin modernleştirilmesi hedefinin kısa vadede yakalanması zor bir hedef olması dolayısıyla Kuzey Kore yönetimi zaman ve maliyet unsurlarını da göz önünde bulundurarak güvenlik ve dış politika alanlarında bir program değişikliğine gitmiştir. Bu kapsamda ülke ilk etapta nükleer kapasitesini geliştirme yoluna gitmiş, sonrasında da Kim Jong-il'in "önce ordu" (*Songun*) politikasını hayata geçirmiştir. Ülkenin savunma ve güvenlik kaygıları düşünüldüğünde nükleer silahlanma çalışmaları Kuzey Kore'nin caydırıcılığını arttırmıştır.

5.1 Önce Ordu (*Songun*) Politikası

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte uzmanlar yakın bir gelecekte Kuzey Kore'nin de bir çöküş sürecine gireceğini öngörmüşlerdi (Deane, 2005: 8; Koga, 2009: 21). Fakat Kim Jong-il, toplumsal ve ekonomik çöküşe rağmen, rejimi ayakta tutmayı başardı. Kuzey Kore için, her ne kadar mesafeli durmaya çalışsa da özellikle ekonomik açıdan Sovyetler Birliği'nin desteği vazgeçilmezdi. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin tarih olması, Kuzey Kore yönetiminin ülke içinde ve dış politikada saldırgan bir tutum takınması açısından bir kırılma noktasıdır. Resmi olarak 1997 yılında ilan edilen *Songun*, Çuçe ideolojisinin devamı olmakla birlikte onu geliştiren ve dış politikaya da yön veren bir yönetim felsefesidir. Her ne kadar önce ordu politikası kapsamında orduya yapılan yatırım artmışsa da *Songun*'u önemli kılan asıl neden, ordunun Kuzey Kore yönetiminde edindiği yeni roldür. *Songun* politikasından önce ülkenin, liderin ardından en yetkili kurumu KKİP iken, yeni politikayla birlikte ordu ve komutanlar, ülke yönetiminde söz sahibi olmuş ve bu durum kısa süreli bir çift başlılığa sebep olmuştur. Kim Jong-il'in *Songun* felsefesine göre Kuzey Kore bir insanın bedeni gibi düşünüldüğünde ordu beyin görevi görecek. Yatırımlarda orduya öncelik verilmesinin ötesinde ordu devlet planlamasında, iç meselelerde ve dış meselelerde de çözüm üreten bir beyin görevi üstlenecek. İzlene bu yöntem değişikliği ile Kim Jong-il uzun vadede hem içeride hem de dışarıda varoluşsal sorunların üstesinden gelmeyi planlıyordu (Kim, 2010: 60).

Bu yaşanan değişimin önemli bir nedeni, KKİP'nin rejimin karşı karşıya bulunduğu sorunlar karşısında yetersiz bir görüntü sergilemesiydi. Kim Il-sung'un ölümünün ardından Çuçe ideolojisinin öncü kolu olan KKİP, halkın desteğini almakta başarısız olmuştu. Ekonominin her geçen gün daha da kötüye gitmesi ve KKİP'nin halkın karşı karşıya bulunduğu sorunların üstesinden gelememesi, Kim Jong-il'in ülke yönetiminde Parti yerine orduya dayanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu değişimin bir diğer nedeni, Kim Jong-il'in Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa sosyalist rejimlerinin çöküşüyle ilgili düşüncesinde yatmaktadır. Kim Jong-il'e göre, bu rejimler, ekonomik sorunlar nedeniyle değil, toplumlarını yönetmelerini sağlayacak bir ideolojilerinin ve rejimi koruyacak güçlü ordularının olmaması nedeniyle çökmüştü. Bu düşüncenin bir sonucu olarak Kim Jong-il, 2011 yılındaki ölümüne kadar orduyu, Çuçe ideolojisinin öncü kolu ve rejimin bekçisi olarak geliştirmeye çabalamıştır. Özetle, önce ordu politikası, KKİP'nin ülkenin karşı karşıya bulunduğu iç ve dış sorunlar karşısında yetersiz kalması nedeniyle bu sorunların üstesinden güçlü ordu ile gelmek amacıyla Kim Jong-il tarafından geliştirilmiştir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki lider kültü (*Suryong*) sayesinde ordu hiçbir zaman Kim Jong-il'e karşı gelecek bir güce sahip olmamıştır. Aksine Kim Jong-il'in

ordu üzerindeki denetimi zaman içinde artmış, ordunun temel görevi liderin konumunu iç ve dış tehditler karşısında korumak olmuştur (Woo, 2018b: 118-119).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ülkenin dış politikasına en büyük etkisi, Kuzey Kore'nin dış dünya ile ilişkilerinde daha saldırgan bir tutum almasına yol açmasıdır. Dönemsel olarak bu tutumda -saldırgan tutumun yumuşaması veya şiddetlenmesi gibi- değişiklikler yaşansa da Soğuk Savaş sonrası süreçte asıl olarak dış politika hedeflerine yönelik bir yöntem değişimi gerçekleşmiştir. Saldırgan tutumun en büyük işareti, ülkede yürütülen nükleer teknoloji çalışmalarıyla birlikte önemi artan nükleer silahlanma çalışmalarıdır. Aslında Kuzey Kore'nin nükleer teknoloji çalışmaları 1960'larda Sovyetler Birliği'nin yardımlarıyla başlamış, zaman içerisinde iki ülke arasında teknoloji transferleri ve ortak çalışmalar devam etmiştir (MacDonald, 2013). Ne var ki bu süreçteki işbirliği, Sovyetler Birliği'nin sivil faaliyetler için destek vermesi nedeniyle Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olmasıyla sonuçlanmamıştır (Çelik ve Türkel, 2021: 8). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonucunda Kuzey Kore'nin artan güvenlik endişeleri, Kim Jong-il yönetiminin, kaynakları kısıtlı olan ülkenin güvenliğinin en iyi şekilde nükleer çalışmalara ağırlık vererek sağlanacağı kararını vermesine neden olmuştur. Bu karar ve nükleer silahlanma yönünde atılan adımlar, başta Japonya ve Güney Kore gibi Kuzey Kore'nin komşuları olmak üzere bölge ülkeleri arasında ve ABD'de huzursuzluğa yol açmıştır (Chance, 2013).

Kuzey Kore'nin geleceğiyle ilgili belirsizliklerin devam ettiği süreçte Kim Jong-il'in politika tercihleri, dış politikada saldırgan tutumun artacağına dair işaretler vermiştir. Özellikle önce ordu politikası, halkın ciddi ekonomik sorunlar yaşadığı bir süreçte askeri harcamaların artmasına, ordunun aşırı genişlemesine ve ülkenin saldırgan ve sık sık maceracı bir dış politika izlemesine yol açmıştır. 1993 yılında Kuzey Kore'nin Nükleer Silahsızlanma Anlaşması'ndan ayrılmaya yönelik tutumu, 1998'de Taepodong I füzesinin Japonya hava sahasında denenmesiyle zirveye ulaşmıştır (Kim ve Choy, 2012: 62). Saldırgan tutum bununla kalmayarak 2006 yılında Taepodong II füzesinin denenmesiyle devam ettirilmiştir (füzenin menzilin ABD'nin batı kıyısına ulaşabileceği tahmin edilmektedir). Kuzey Kore'nin nükleer programı bu dönemde yoğunlaşırken, uluslararası camianın ülkenin nükleer silahlanmasını durdurma girişimleri ise yetersiz kalmıştır. 1994'te ABD ile imzalanan Çerçeve Anlaşması (*Agreed Framework*) veya Cenevre Anlaşması, Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma programını sonlandırması karşılığında ABD'den gıda ve petrol yardımı ile teknik ve mali destek sağlanmasını içerse de gerek Kuzey Kore'nin gerekse ABD'nin tutumu ve verdikleri sözleri yerine getirmemeleri, anlaşmanın 2002'de sonlanmasına yol açmıştır (Lee, 2018: 155-158).

ABD, Kuzey Kore'nin füze denemelerine ülkeye yaptığı petrol tedarikini durdurarak ve birtakım yaptırımları uygulamaya sokarak yanıt vermiştir. George W. Bush yönetimi, ekonomik yaptırımların Kuzey Kore'yi saldırgan tutumundan uzaklaştıracağını düşünse de Kim Jong-il daha ileri giderek 2002'de önce Uluslararası Atom Enerji Ajansı denetçilerini Yongbyon nükleer tesislerinden çıkartmış, 2003'te de Nükleer Silahsızlanma Anlaşması'nı feshetmiştir. Bunun üzerine 2003 yılında ABD, Çin, Rusya, Japonya, Kuzey ve Güney Kore'de oluşan Altı Parti görüşmeleri başlamıştır. Ne var ki 2003-2009 yılları arasında gerçekleşen toplantılar çözüm üretmede yetersiz kalmış, Kuzey Kore'nin nükleer silahlanma faaliyetleri durdurulamamış ve ülke, Ekim 2006'da gerçekleştirdiği ilk başarılı nükleer silah denemesinin

ardından resmi olarak nükleer güç konumuna erişmiştir. Nisan 2009’da Kuzey Kore, Altı Parti görüşmelerinden çekildiğini duyurmuş ve mayıs ayında ikinci nükleer silah denemesini gerçekleştirmiştir (Lee, 2018: 158-161).

Kuzey Kore’nin dış dünya ile ilişkilerindeki genellikle çatışmacı, zaman zaman da ılımlı tutumu, Güney Kore ile ilişkilerinde de görülmektedir. Güney Kore’nin Kim Daejung ve Roh Moo-hyun’un başkanlıkları sırasında takip ettiği ılımlı Günişığı Politikası karşısında Kim Jong-il liderliğindeki Kuzey Kore, bir yandan sınır bölgesinde birkaç düşük düzeyli silahlı çatışmanın başlatıcısı olmuş, diğer yandan da her iki liderle de zirve düzenlenmesini kabul etmiş ve kendi sınırları içinde Güney Kore ile ortak işlettiği Kaesong Sanayi Kompleksi’nin kurulmasına onay vermiştir. Muhafazakâr Lee Myong-bak’ın 2008’de başkan seçilmesinin ardından Güney Kore, Günişığı Politikası’ndan vazgeçmiş ve Kuzey Kore’ye yönelik daha katı bir politika izlemeye başlamıştır. İkili ilişkilerin olumsuz seyrettiği bu dönemde Kuzey Kore ordusu, Mart 2010’da Güney Kore’nin *Cheonan* savaş gemisini batırması ve Kasım 2010’da da Yeonpyeong Adası’nı bombalaması ve toplamda 52 kişinin ölümüne neden olmuştur (Lee, 2018: 161; Woo, 2018b: 123).

Özetlemek gerekirse, Kim Jong-il’in liderliği altındaki Kuzey Kore, Soğuk Savaş’ın sona ermesi, sosyalist blokun dağılması ve ülke içinde yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunlar karşısında bir çıkış yolu olarak önce ordu politikasını uygulamaya koymuştur. Bu politikanın sonucu olarak askeri harcamalar artırılmış ve nükleer silahlanma çalışmaları yoğunlaştırılmış, ordunun iç ve dış politika karar alma mekanizmalarındaki ağırlığı artırılmış ve ülke, maceracı ve saldırgan bir dış politika izlemeye başlamıştır. Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin neden olduğu dış şok sonucunda Kuzey Kore liderliği ülkenin güvenliğini sağlamak amacıyla dış politikasında bir program değişikliğine giderek yeni yöntemleri uygulamaya koymuştur.

6. Kim Jong-un Dönemi ve Paralel Kalkınma (*Byungjin*) Politikası

Kuzey Kore liderlerinin yönetim biçimleri incelendiğinde aralarında yönetsel farklılıklar olduğu söylenebilir. Kurucu lider Kim Il-sung, KKİP’ni ülke yönetiminde etkili bir kurum olarak kullanmıştır. Kendisinden sonra başa geçen oğlu Kim Jong-il, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan sorunlardan ötürü güvenliğe önem vermiş, bu dönemde ordu gücünü artırırken KKİP önemini büyük oranda yitirmiştir. 2011 yılında yönetimi devralan Kim Jung-un’un hem dedesinin hem de babasının yönetim biçimlerini benimsediği söylenebilir (McEachern, 2019: 36). Aralarındaki farklara rağmen üç liderin yönetim biçimleri açısından bazı ortak özellikleri de vardır. Üçü de başa geçtikten kısa bir süre sonra kendi otoritelerini sağlamlaştırmak amacıyla ülke içinde kritik hamleler yapmıştır. Kim Il-sung, ülke içindeki muhalefeti adeta yok etmiştir (Park, 2005: 227-228). Kim Jong-il başa geçtiğinde birtakım uzmanlar, ülkenin çöküş sürecine gireceğini öngörse de Kim Jong-il babasının izinden giderek yönetimdeki potansiyel rakiplerini mahkûm ettirmiş ve önce ordu politikasını hayata geçirmiştir. 2011 yılında başa geçen Kim Jong-un da Kuzey Kore’nin en güçlü kişilerinden halasının eşi Jang Song-thaek’i idam ettirerek (Branigan, 2013) yönetimde mutlak güce sahip olacağına dair mesaj vermiştir. Nitekim 2019’un Eylül ayında anayasada yapılan değişiklikle “Yüce Lider” olarak adlandırılan Kim Jong-un, ülke içinde mutlak otoritesini garantilemeyi başarmıştır (Smith, 2019). Yapılan bir diğer önemli değişiklik, *Cuçe* ve *Songun* kavramlarının anayasadan çıkarılması olmuştur. Değişiklik öncesinde

anayasada ülkenin ideolojisi olarak Cuçe ve *Songun* düşünceleri yer alırken, değişikliğin ardından 'Kimilsungizm-Kimjongilizm' ülkenin yol gösterici ilkesi olarak kabul edilmiştir (Isozaki, 2019).

Anayasada 2019 yılında yapılan değişiklikler, Kim Jong-un yönetimi altında 2011 yılından bu yana uygulamada gerçekleştirilen değişiklikleri yansıtmaktadır. Bu süreçte yapılan en önemli değişikliklerden biri, Kim Jong-il döneminde uygulanan önce ordu politikasının sona erdirilerek ordunun yönetim ve dış politikadaki etkisinin kırılması olmuştur. Ordunun karar alma mekanizmalarında çok güçlendiğini fark eden Kim Jong-un, bunun yerine KKİP'ni güçlendirerek orduda öne çıkan generalleri geri plana çekmiş ve bir bakıma dengeleme politikası izlemiştir. 2016'da devlet politikalarına yön veren Ulusal Savunma Komisyonu'nu kapatarak Devlet İşleri Komisyonu'nu kurmuş ve yönetimde ordu mensupları yerine daha fazla sivile yer vermiştir (Aoki, 2021; Jo, 2021).

Kim Il-sung dönemi, dış politikada değişim açısından yalnızca hedeflerdeki küçük çaplı/ufak ayarlamalardan oluşmuştur. İç politikada Cuçe ideolojinin gelişimi, dış politikada Kuzey Kore'nin Sovyetler Birliği ve Çin'e daha mesafeli bir duruş sergilemesine ve nispeten bağımsız bir dış politika izlemesine yol açmıştır. Kim Jong-il ise önce ordu politikasıyla program, yani hedeflerde yöntem değişikliğine gitmiş ve nükleer silahlanma faaliyetlerine yatırım yaparak Kuzey Kore'nin hem güvenliğini hem de caydırıcılığını artırmıştır. 2011 yılında başa geçen Kim Jong-un ise bir yandan nükleer silahlanma faaliyetlerine devam ederken, babasından farklı olarak aynı zamanda ekonomik kalkınmaya da önem vermiştir. Bu durum, 2019 yılında anayasanın dış ticaret ile ilgili kısmında yapılan değişiklikte de görülmektedir. Kuzey Kore, yapılan değişiklikle "ticaret yapısını geliştirmeyi" ve "dış ekonomik ilişkilerini eşitlik ve mütekabiliyet çerçevesinde geliştirmeyi" hedeflediğini ortaya koymuştur (Isozaki, 2019). Kısacası, Kim Jong-un döneminde önce ordu politikasının terk edilmesiyle birlikte dış politikada program değişikliğine gidilmiştir.

Paralel kalkınma (*Byungjin*) olarak adlandırılan bu yaklaşımın bir sonucu olarak Kim Jong-un'un yönetimi altında Kuzey Kore kısa bir süre için de olsa Güney Kore ve ABD'yle olan ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar atmıştır. Bununla birlikte Kim Jong-il'den kalan saldırgan ve maceracı dış politika terk edilmemiş ve Kuzey Kore'nin özellikle bu iki ülke ile ilişkileri inişli çıkışlı bir grafik sergilemiştir. Kuzey Kore, Kim Jong-un'un 2011 yılında ülkenin liderliğini devralmasından bu yana 3 nükleer deneme gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilki, 12 Şubat 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu denemenin şiddeti dolayısıyla ülkenin nükleer gücü, uluslararası camia tarafından caydırıcı bulunmaya başlanmıştır. Son iki nükleer silah denemelerini 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleştiren Kuzey Kore, bu süreçte ayrıca ABD'ye ulaşabilecek menzile sahip balistik füzeler geliştirmiş ve bu füzeleri başarılı bir şekilde test etmiştir (Aoki, 2021; Çelik ve Türkel, 2021: 13-14). Bu testler sonucunda 2017'nin sonunda Kuzey Kore, uzun yıllardır gerçekleştirmeye çabaladığı nükleer güç olma hedefine ulaştığını açıklamıştır (Milani, 2021).

2016 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen testler, uluslararası camianın tepkisini çekmiş ve ülkeye uygulanan ekonomik yaptırımların şiddetlenmesine yol açmıştır. Bununla birlikte 2017 ve 2018 yıllarında gerçekleşen bir dizi gelişme Kuzey Kore'nin dış politikasında yumuşamaya gitmesine yol açmıştır. 2016 seçimlerinde ABD Başkanı seçilen Donald Trump'ın Ocak 2017'de görevi devralmasının ardından Kuzey Kore'ye yönelik tehditleri, yine 2017 seçimlerinde Güney

Kore Devlet Başkanı seçilen Moon Jae-in'in kuzey komşusuna yönelik yapıcı adımları ve Kim Jong-un yönetiminin paralel kalkınma politikası uyarınca özellikle 2017 yılından itibaren ekonomik kalkınmayı öncileyen adımları, yarım adadaki tansiyonun düşmesine ve nükleer silah kapasitesinden emin olan Kuzey Kore'nin ılımlı bir dış politika izleyerek ABD ve Güney Kore ile ilişkilerini iyileştirme yönünde politikalar geliştirmesiyle sonuçlanmıştır (Çelik ve Türkel, 2021: 14; Milani, 2021).

Başkan Trump'ın zaman içinde Kuzey Kore'ye karşı ılımlı bir siyaset izlemeye başlaması ve Kim Jong-un ile yüz yüze görüşmeye niyeti olduğunu belirtmesinin ardından Pyongyang yönetimi, tüm nükleer silah ve balistik füze testlerine ara verdiğini açıklamıştır. Ne var ki ABD-Kuzey Kore ilişkilerindeki yumuşama dönemi kısa sürmüş, 2018 ve 2019 yıllarında Donald Trump ile Kim Jong-un arasında gerçekleşen nükleer silahsızlanma görüşmelerinin 2019 yılında başarısızlıkla sona ermesi ile birlikte ikili ilişkiler yeniden gerilmeye başlamıştır (Çelik, 2020: 38-39).

Benzer bir süreç Kuzey-Güney ilişkilerinde de yaşanmıştır. Kuzey Kore'nin 2017 yılında nükleer güç hedefine başarıyla ulaştığını açıklamasının ardından Kim Jong-un, 2018 yılının başlarında dış politikasının merkezine askeri faaliyetler yerine diplomatik müzakereleri yerleştirmiştir. Bu kapsamda bir yandan Trump ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile görüşmeler gerçekleştirmiş, bir yandan da Güney Kore ile ilişkilerini geliştirmek amacıyla Moon Jae-in'in ılımlı yaklaşımına olumlu karşılık vermiştir. İki ülke arasında karşılıklı atılan adımlar sonucunda Kim ve Moon üç görüşme gerçekleştirmiş ve Kaesong'da 2018'in Eylül ayında Koreler Arası İrtibat Bürosu oluşturulmuştur. İkili ilişkilerdeki olumlu gelişmelere karşın Kuzey Kore, Güney ile gelişen ilişkilerden beklediği asıl faydayı sağlayamamıştır. Pyongyang yönetiminin Güney Kore'den birincil beklentisi, ikili ekonomik işbirliğinin gelişmesi ve böylelikle paralel gelişme (*Byungjin*) politikasının ekonomik ayağının başarıya ulaşmasıdır. Ne var ki Kuzey Kore'ye uygulanan ekonomik yaptırımların kaldırılmaması nedeniyle Güney Kore istediği adımları atamamış ve bunun sonucunda iki Kore arası ilişkiler yeniden bozulmuştur. Öyle ki Haziran 2020'de Kuzey Kore, Koreler Arası İrtibat Bürosu'nu havaya uçurmuş (Milani, 2021) ve ABD'nin Güney Kore ile gerçekleştirdiği askeri tatbikatlara tepki olarak balistik füze denemelerine kaldığı yerden devam etmiştir. 2021'de 8 füze testi gerçekleştiren (Green, 2022) Kuzey Kore, 2022'de rekor sayıda -88- füze ateşlemiştir (Choe ve Rich, 2022).

2011'den günümüze Kim Jong-un yönetiminin dış politikası incelendiğinde öncüllerinin, özellikle Kim Jong-il'in izlediği politikanın ana hatlarıyla devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemde ülke yönetimi, zaman zaman uluslararası camianın artan baskıları ve ekonomik kalkınma ihtiyacı nedeniyle ılımlı politikalara yönelmişse de genel itibarıyla önceki iki döneme kıyasla daha saldırgan bir dış politika izlemiştir. Askeri teknolojiye yapılan yatırımların devam ettiği 11 yıllık süreçte Kim Jong-un yönetimi 200'den fazla füze denemesi gerçekleştirmişken, bu sayı Kim Il-sung ve Kim Jong-il dönemlerinde toplamda 30 olmuştur (Aoki, 2021). Kısacası, Kim Jong-un yönetimi altında Kuzey Kore, dış politika hedeflerine ulaşmak için zaman zaman askeri güç kullanımı yerine diplomatik müzakerelerin kullanılması gibi farklı yöntemleri uygulamaya koyarak program değişikliğine gitmişse de Kim Il-sung ve Kim Jong-il dönemlerinde izlenen dış politika hedeflerinde herhangi bir değişikliğe gitmemiştir.

7. Sonuç

Bu çalışmada Charles Hermann'ın (1990) dış politikada değişim modeli kullanılarak Kuzey Kore'nin dış politikasındaki değişim incelenmiştir. Hermann, devletler için dış politikada değişimi dört aşamada tanımlamıştır. Hermann'ın modelinden yola çıkarak Kuzey Kore'nin kuruluşundan bu yana dış politikasındaki değişim incelendiğinde, ülkenin dış politikasında farklı dönemlerde Hermann'ın yaklaşımının ilk iki aşaması olan ufak ayarlamalar ve program değişimleri yaşandığı görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde yaşanan değişim, Kuzey Kore dış politikası için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Kuzey Kore dış politikasında yalnızca hedeflere yönelik küçük değişimler yaşanmıştır. Kuruluşundan itibaren güvenlik kaygısının öne çıktığı ülkede Kim Il-sung'un liderlik mücadelesi sırasında ve sonrasında geliştirdiği Cuçe ideolojisi, güvensiz uluslararası ortama rağmen ülkenin ayakta kalabilmesine ve kendi kendine yeterliliğine vurgu yapmıştır. Müttefiklerine hiçbir zaman tam olarak güvenmeyen ve nispeten özerk bir dış politika izlemeye özen gösteren Kuzey Kore, Çin ve Sovyetler Birliği'nin hem iç politikalarında hem de ikili ilişkilerinde yaşadığı değişimlerden genellikle olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu değişimlerin sonucunda ülke hem iç hem de dış politikasında değişiklikler yapmış, zaman içinde daha fazla içe kapanmış ve dış politikada iki müttefiki arasında nispeten tarafsız bir duruş sergileyerek daha yalnız bir ülke görünümüne kavuşmuştur.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla hem Doğu Asya'da hem de uluslararası sistemde dengeler değişmiş, bunun sonucunda Kuzey Kore kendini koruma içgüdüleriyle hareket ederek daha saldırgan bir dış politika izlemiştir. Bu durum Kuzey Kore dış politikasında ikinci aşamaya geçilmesine, yani yöntem değişikliğine gidilmesine yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin sağladığı nükleer güvenlik şemsiyesi 1990'lı yıllarda ortadan kalkmış, Kuzey Kore de güvenliğini ve caydırıcılığını artırmak amacıyla Kim Jong-il liderliğinde uygulamaya koyduğu önce ordu politikası çerçevesinde nükleer silahlanma faaliyetlerine yatırım yapmaya başlamıştır. Bu politikanın sonucu olarak ordunun iç ve dış politika karar alma mekanizmalarındaki ağırlığı artmış ve ülke maceracı ve saldırgan bir dış politika izlemeye başlamıştır.

2011 yılında babasının ani ölümünün ardından ülkenin yönetimini devralan Kim Jong-un'un liderliği altında Kuzey Kore dış politikasında birtakım değişiklikler yaşanmakla birlikte Kim Jong-il'in izlediği dış politika, ana hatlarıyla sürdürülmektedir. Kim Jong-un döneminde yapılan en önemli değişiklik, önce ordu politikasının terk edilerek yerine paralel kalkınma politikasının konması olmuştur. Bu değişik sonucunda ordunun ülke yönetimi ve dış politikadaki etkisi kırılmıştır. Ayrıca nükleer silahlanmaya yapılan yatırımlara ek olarak ekonomik kalkınmaya da önem verilmiştir. Bunun sonucunda Kim Jong-un yönetimi, dış politikada program değişikliğine giderek ülkenin dış ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiş ve kısa bir süre için de olsa 2018-2019 yıllarında bu yönde adımlar atmıştır.

Kaynakça

- Ahn, Y. (1996), *North Korea's Monolithic System and Policy Competition*, Seoul: Korea Institute for National Unification.
- Aoki, N. (2021), "A Decade of the Kim Jong Un Doctrine", <https://foreignpolicy.com/2021/12/21/north-korea-kim-jong-un-doctrine-decade-10-years/>, (Erişim: 21.10.2022).
- Armstrong, C. K. (2013), *Tyranny of the Weak: North Korea and the World 1950–1992*, Ithaca: Cornell University Press.
- Branigan, T. (2013), "North Korea Executes Kim Jong-un's Uncle as 'Traitor'", <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/13/north-korea-executes-kim-jong-un-uncle-jang-song-thaek>, (Erişim: 14.12.2022).
- Çelik, H. (2020), "Trump Dönemi ABD'nin Kuzey Kore ve Güney Kore Politikası", *Küresel Politikalar ve Bölgesel Dönüşümler*, (Ed. F. Köksoy). Ankara: Nobel Yayınevi: 27-43.
- Çelik, H. ve Türkel, S. S. (2021), "Kore Yarımadası'nda Nükleer Silahsızlanma Çabaları: Altılı Görüşmeler Örneği", *Türkiye'de Kore Çalışmaları – II*, (Ed. M. E. Gökmen ve A. M. DüNDAR). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları: 7-32.
- Cha, V. (2000), "Engaging North Korea Credibly", *Survival*, Vol. 42, No: 136-155.
- Cha, V.; Kang, D. (2003), *Nuclear North Korea: A Debate on Engagement Strategies*, New York: Columbia University Press.
- Chance, D. (2013), "Kim Jong-un, North Korean Leader, Calls Nuclear Weapons a 'Reliable War Deterrent'", https://www.huffpost.com/entry/kim-jong-un-north-korea-nuclear-weapons-speech_n_2996212, (Erişim: 15.10.2022).
- Chung, E. (2013), "Long-stalled six-party talks on North Korea's nuclear program: Positions of countries involved", *The Korean Journal of Defense Analysis*, Vol. 25, No. 1: 1-15.
- Chung, Y. C. (2007), "The Suryong System as the Institution of Collectivist Development", *Journal of Korean Studies*, Vol. 12, No. 1: 43-74.
- Cotton, J. (2007), "North Korea and the six-party process: Is a multilateral resolution of the nuclear issue still possible?", *FASI*, Vol. 3, No 1: 27-44.
- David-West, A. (2011), "Between Confucianism and Marxism-Leninism: Juche and the Case of Chŏng Tasan" *Korean Studies*, Vol. 35: 93-121.
- Green, M. (2022), "North Korean Missile Tests", <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/north-korean-missile-tests>, (Erişim: 25.10.2022).
- Hermann, C. F. (1990), "Changing Course: When Governments Choose to Redirect Foreign Policy", *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No, 1: 3-21.
- Isozaki, A. (2019), "North Korea Revamps Its Constitution", <https://thediplomat.com/2019/08/north-korea-revamps-its-constitution/>, (Erişim: 14.12.2022).
- Jo, D. (2021), "Kim Jong Un's Economic Opening and Reform: Opportunities, Constraints and Prospects", https://www.globalasia.org/v16no3/focus/kim-jong-uns-economic-opening-and-reform-opportunities-constraints-and-prospects_dongho-jo, (Erişim: 21.12.2022).
- Kakışım, C. (2017). "Kuzey Kore'nin Resmi İdeolojisi Olarak Çuçe Öğretisi ve Kuzey Kore Dış Politikasına Etkileri", *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 14, No. 56: 73-88.
- Kang, D. (2010), "Status and Leadership on the Korean Peninsula", *Orbis*, Vol. 54, No. 4: 546-564.
- Kang, D. (2012), "They Think They're Normal: Enduring Questions and New Research on North Korea - A Review Essay", *International Security*, Vol. 36, No. 3: 142-171.

- Kang, D. (2013), "The North Korean Issue, Park Geun-hye's Presidency, and the Possibility of Trust-Building on the Korean Peninsula", *International Journal of Korean Unification Studies*, Vol. 22, No. 1: 1-21.
- Kim, B. (2012), "Time to Balance Deterrence, Offense, and Defense? Rethinking South Korea's Strategy against the North Korean Nuclear Threat", *The Korean Journal of Defense Analysis*, Vol. 24, No. 2: 515-532.
- Kim, D.; Yongseok, C. (2012), "The Impact of Domestic Politics on North Korea's Foreign Policy", *International Journal of Korean Unification Studies*, Vol. 21, No. 2: 61-84.
- Kim, I. S. (1992), Kim Il-Sung: Reminiscences with the Century, Pyongyang: Chosun Nodongdang.
- Kim, J. (2016), "Understanding the hermit kingdom as it is and as it is becoming: The past, present and future of North Korea", *Journal of Contemporary Asia*, Vol. 46, No. 1: 130-140.
- Kim, M. (2016), "Why provoke? The Sino-US competition in East Asia and North Korea's strategic choice", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 39, No. 7: 979-998.
- Kim, S. S. (2007), North Korean Foreign Relations in the Post-Cold War World, US Army War College Press.
- Kim, S. S. (2010), "North Korea's nuclear strategy and the interface between international and domestic politics", *Asian Perspective*, Vol. 34, No. 1: 49-85.
- Kim, S. C. (2006), North Korea under Kim Jong Il: From Consolidation to Systemic Dissonance, Albany: State University of New York Press.
- Koga, K. (2009), "The Anatomy of North Korea's Foreign Policy Formulation", *North Korean Review*, Vol. 5, No. 2: 21-33.
- Koh, B. C. (1991), "Pyongyang's Foreign Policy: Continuity and Change", *Korean Studies*, Vol. 15: 1-14.
- Koh, B. C. (1994), "Trends in North Korean Foreign Policy", *Journal of Northeast Asian Studies*, Vol. 13: 61-74.
- Ku, Y. (2018a), "North Korean Economy", *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy, and Foreign Relations*, (Ed. Y. Ku, I. Lee, J. Woo). Oxon ve New York: Routledge: 130-150.
- Ku, Y. (2018b), "Inter-Korean Relations and Reunification", *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy, and Foreign Relations*, (Ed. Y. Ku, I. Lee, J. Woo). Oxon ve New York: Routledge: 192-214.
- Lankov, A. (2015), The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia, New York: Oxford University Press.
- Lee, G. (2003), "The political philosophy of Juche", *Stanford Journal of East Asian Affairs*, Vol. 3, No. 1: 105-112.
- Lee, I. (2018), "North Korean Nuclear Crises", *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy, and Foreign Relations*, (Ed. Y. Ku, I. Lee, J. Woo). Oxon ve New York: Routledge: 151-169.
- Li, Y. (1972), Juche! The Speeches and Writings of Kim Il Sung, New York: Grossman Publishers.
- Deane, M. (2005), "The Collapse of North Korea: A Prospect to Celebrate or Fear?", <https://www.jhuapl.edu/Content/documents/NorthKorea.pdf>, (Erişim: 17.11.2022).
- Macdonald, H. (2013), "Yongbyon's History Marked by Accidents and Human Experimentation", <https://www.nknews.org/2013/09/yongbyons-history-marked-by-accidents-andhuman-experimentation/>, (Erişim: 17.10.2022).
- Mack, A. (1993), "The Nuclear Crisis on the Korean Peninsula", *Asian Survey*, Vol. 33, No. 4: 339-359.

Mansourov, A. Y. (1997), "North Korean Decision-Making Processes Regarding the Nuclear Issue at Early Stages of the Nuclear Game", *Peace and Security in East Asia*, (Ed. Y. W. Khil, P. Hayes), New York: M.E. Sharpe: 220-239.

McEachern, P. (2019), "Centralizing North Korean Policymaking under Kim Jong Un", *Asian Perspective*, Vol. 43, No. 1: 35-67.

Milani, M. (2021), "Inter-Korean Relations in the Era of Kim Jong Un", <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/inter-korean-relations-era-kim-jong-un-32742>, (Erişim: 22.12.2022).

Moon, C. (2001), "The Kim Dae Jung Government's Peace Policy toward North Korea", *Asian Perspective*, Vol. 25, No. 2: 177-198.

Moon, C. (2000), "North Korean Foreign Policy in Comparative and Theoretical Perspective", *North Korea and the World: Explaining Pyongyang's Foreign Policy*, (Ed. Byung Chul Koh), Seoul: Kyungnam University Press.

Myers, B. R. (2011), *The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves — And Why It Matters*, New York: Melville House Pub.

Oh, K., Hassig, R. C. (2000), *North Korea through the Looking Glass*, Washington, DC: The Brookings Institution.

Park, H. S. (2002), *North Korea: The Politics of Unconventional Wisdom*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Park, H. (2005), *Two Dreams in One Bed: Empire, Social Life, and the Origins of the North Korean Revolution in Manchuria*, Durham ve London: Duke University Press.

Rose, G. (1998), "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics*, Vol. 51, No. 1: 144-172.

Scalapion, R. A.; Lee C. (1992), *Communism in Korea, Part II: The Society*, Berkeley, CA: University of California Press.

Smith, J. (2019), "North Korea Changes Constitution to Solidify Kim Jong Un's Role", <https://www.reuters.com/article/us-north-korea-constitution-idUSKCN1VJ1JQ>, (Erişim: 14.12.2022).

şahin, G.; şener, S. (2022), "Cuçe Öğretisi Doğrultusunda Kuzey Kore Nükleer Programı", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Vol. 36, No. 1: 102-108.

Woo, J. (2018a), "South Korean Democratization", *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy, and Foreign Relations*, (Ed. Y. Ku, I. Lee, J. Woo). Oxon ve New York: Routledge: 29-48.

Woo, J. (2018b). "North Korean Ideology and Politics", *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy, and Foreign Relations*, (Ed. Y. Ku, I. Lee, J. Woo). Oxon & New York: Routledge: 111-129.

Yamamoto, A. (2019), "Unpacking the Ontological Foundation of North Korea's Ambivalent Foreign Policy: Brinkmanship as Rationality", *Asian Politics and Policy*, Vol. 11, No. 3: 356-379.

Yongchun, L. (2015), "North Korea's Guiding Ideology and Its Impact", *China and North Korea: Strategic and Policy Perspectives from a Changing China*, (Ed. C.P. Freeman), New York: Palgrave Macmillan: 225-240.

Extended Summary

Change in North Korea's Foreign Policy since Its Foundation: A Historical Analysis

This study analyzes North Korea's foreign policy since its establishment by utilizing Charles Hermann's approach to foreign policy change. The main problem of the study is on what grounds North Korea has changed its foreign policy. In addition to answering this question, the study also aims to explain why North Korea has pursued an aggressive foreign policy, especially in the post-Cold War period.

North Korea, which has pursued an aggressive foreign policy in recent years, has attracted the attention of the world, especially East Asian countries, due to its growing nuclear arsenal and increasing nuclear activities. Considering that North Korea exchanges nuclear technology and missiles with Pakistan and Myanmar, North Korea has an impact not only on the East Asian region but also on the Asian continent as a whole. In this respect, North Korea's foreign policy is important in terms of influencing both regional policies and the US's stance in the region.

In the International Relations literature, while analyzing the changes in North Korea's foreign policy, studies have generally tried to explain the change through a single event. The long-term change in the country's foreign policy, however, has not been studied. Regarding domestic dynamics, the impact of the country's system (*Juche*) on foreign policy has been emphasized; but its evolution has been ignored. This study, on the one hand, focuses on the evolution of *Juche* over time and the way the three heads of state have evaluated it, and on the other hand, it focuses on the long-term change in North Korea's foreign policy. In other words, the study contributes to the literature by analyzing the foreign policy of the three leaders who have ruled North Korea since its establishment in a long-term perspective. In this way, the study aims to reveal how the country's foreign policy has changed over a wide period of time and the reasons for this change.

In this study, the change in North Korea's foreign policy is analyzed by using Charles Hermann's model of foreign policy change. Hermann discussed the change in foreign policies of states in four stages. The first stage, adjustment changes, consists of changes in the level of effort spent by the country toward foreign policy objectives. The second phase, program changes, involves a change of methods or tools toward goals. The third stage is the goal or problem changes in foreign policy. The fourth is the stage of a fundamental change in foreign policy. When the change in North Korea's foreign policy since its establishment is examined based on Hermann's model, it is seen that in different periods the country has undergone two policy changes in its foreign policy, namely adjustment and program changes, the first two stages of Hermann's approach. The change in the international system with the end of the Cold War was an important turning point for North Korean foreign policy. During the Cold War, North Korean foreign policy underwent only minor changes in terms of objectives. In a country where security concerns have been at the forefront since its foundation, Kim Il-sung's *Juche* ideology, developed during and after his leadership struggle, emphasized the country's survival and self-sufficiency despite the insecure international environment. North Korea, which has never fully trusted its allies and has been careful to pursue a relatively autonomous foreign policy, has generally been negatively affected by the changes both in the domestic policies of China and the Soviet Union and in their bilateral relations. As a result of these changes, the country has made adjustments in its domestic as well as foreign policies, becoming more isolated over time and adopting a relatively neutral stance between its two allies.

With the collapse of the Soviet Union, the balance in both East Asia and the international system changed, and as a result, North Korea pursued a more aggressive foreign policy, acting on the motivation of self-preservation. This led to a second stage change in North Korea's foreign policy, namely a change of method. As the nuclear security umbrella provided by the Soviet Union during the Cold War period disappeared in the 1990s, in order to increase its security and deterrence, North Korea started to invest in nuclear weaponization activities within the framework of the *songun* (army-first) policy implemented under the leadership of Kim Jong-il. As a result of this policy, the weight of the military in domestic and foreign policy decision-making mechanisms increased and the country began to pursue an adventurous and aggressive foreign policy.

Since 2011, under the leadership of Kim Jong-un, who took over the leadership of the country after the sudden death of his father, there have been some changes in North Korean foreign policy. Still, the foreign policy pursued by Kim Jong-il has been mainly maintained. The most important change under Kim Jong-un was the abandonment of the *songun* (military-first) policy and its replacement with *byungjin* (parallel development) policy. As a result of this change, the influence of the military in the country's administration and foreign policy was broken. Under Kim Jong-un, in addition to investments in nuclear armament, economic development was also emphasized. As a result, the Kim Jong-un administration aimed to improve the country's foreign economic relations by changing the foreign policy program and took steps in this direction in 2018-2019, albeit for a short period of time.